

**Топоркова М.М., канд. юрид. наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет, Україна**

Земля як найважливіший елемент реалізації багатьох прав людини

Земельне питання торкається безлічі сфер і впливає на здійснення низки прав людини. Для більшості людей земля є джерелом засобів для існування та займає центральне місце в економічних правах. Земля часто пов'язана з національною ідентичністю, а також із соціальними та культурними правами.

Правозахисні аспекти земельного питання впливають на низку моментів: скорочення масштабів злиднів; світобудування; гуманітарну допомогу; запобігання стихійним лихам та відновлення після них; планування розвитку міських та сільських районів. Відсутність продовольчої безпеки, зміна клімату та швидка урбанізація перенаправили увагу на те, як земля використовується, контролюється та керується державами та приватними суб'єктами.

Містобудівні проекти призвели до соціально-економічної поляризації у містах у зв'язку зі зростанням цін на землю та житло та нестачею житла економічного класу. Заходи захисту навколишнього середовища також іноді вступають у конфлікт з інтересами та правами населення, для якого земля є засобом для харчування та виживання.

Примусове виселення мільйонів людей по всьому світу призводить до їхньої бездомності, безземелля та крайньої бідності.

Земля залишається вирішальним елементом у конфліктних та постконфліктних ситуаціях. Коли конфлікти закінчуються, реституція житла, землі та права власності для біженців, що повертаються, і внутрішньо переміщених людей становить основну частину миробудування.

Національні закони, політика та звичаї зазвичай визначають, як земля використовується, контролюється та передається. Законодавче визнання індивідуальних прав на землю може посилити гарантію володіння.

Однак, коли статутне законодавство не визнає права володіння, що здійснюються як звичайне або допоміжне володіння (наприклад, права володіння, які реалізують корінні народи, або сезонне користування землею кочовими громадами), індивідуальне право власності може підірвати доступ і контроль над землею для людей, чийі засоби до існування залежать від нього. У приватній сфері дискримінаційні закони про спадкування, включаючи звичаєві норми, часто підривають справедливий доступ до землі для жінок і дівчат.

У деяких країнах національне законодавство визнає різні форми «права на землю», такі як право на земельну ділянку або право володіння (набуття прав через володіння протягом встановленого періоду часу та за певних умов). У національних юрисдикціях фізичні особи і групи осіб можуть користуватися різними правами на землю та майновими правами на доступ, використання, контроль і передачу землі у власність. На національному та місцевому рівнях існують системи землеволодіння, які складаються з багатьох рівнів правил, законів, звичаїв, традицій, уявлень і правил.

Однак це «право на землю» не обов'язково передбачає право людини користуватися своєю власністю. Хоча в даний час немає прямого посилання на загальне право людини на землю згідно з міжнародним правом прав людини, кілька міжнародних документів з прав людини пов'язують земельні проблеми зі здійсненням конкретних основних прав людини. Право на землю виходить на один рівень з правом на їжу, рівністю між жінками та чоловіками, захистом і допомогою внутрішньо переміщених осіб, а також правами корінних народів та їхніми стосунками з землями чи територіями їхніх предків. Органи Організації Об'єднаних Націй з моніторингу договорів про права людини та уповноважені спеціальні процедури розглядали земельні питання на рівні з іншими правами, включаючи недискримінацію та права на достатнє житло, їжу, воду, охорону здоров'я, роботу, свободу переконань і їх самовираження, рішучість, а також право брати участь у громадських справах і культурному житті.

Міжнародне гуманітарне право також може мати відношення до земельних питань, наприклад, через заборону нападів на об'єкти та знищення об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення та обов'язків окупаційних держав на окупованих територіях. Широкомасштабне знищення та привласнення майна також може становити військові злочини. Стандарти, що стосуються біженців і переміщених осіб, визнають їхні права на житло, землю та власність, підкреслюючи, що забезпечення цих прав є важливим для довгострокового миру, стабільності, економічного розвитку та справедливості. Наприклад, Конвенція 1951 року про статус біженців містить положення про права біженців на проживання, власність, житло та свободу пересування.

Хоча в міжнародному екологічному праві існує обмежена кількість посилань на зв'язок між землею та правами людини, зростає усвідомлення того, що безпечне, чисте, здорове та стійке довкілля, включаючи землю як один із його елементів, є необхідною умовою для здійснення прав людини. Дискусії щодо екологічного права також визнають, що певні права та принципи людини, особливо доступ до інформації, участь у прийнятті рішень і доступ до правосуддя в питаннях, що стосуються довкілля, є важливими для прийняття екологічних рішень. Тривають дискусії щодо права на безпечне та здорове довкілля як окремого права людини. Рада з прав людини також почала вивчати вплив зміни клімату на здійснення прав людини.

Загалом, незважаючи на відсутність окремого права людини на землю, існуючі міжнародні стандарти прав людини та інше відповідне міжнародне право стосуються широкого кола земельних питань.

Список використаних джерел:

1. LECKIE, Scott (Ed.). 2008 Housing, land, and property rights in post-conflict United Nations and other peace operations: a comparative survey and proposal for reform. New York: Cambridge University Press; 2. Olivier De Schutter, "The emerging human right to land", *International Community Law Review*, vol. 12, 2010; 3. *Realizing Women's Rights to Land and Other Productive Resources* (Geneva and New York, OHCHR and UN-Women, 2013). *Realizing Women's Rights to Land and Other Productive Resources* (Geneva and New York, OHCHR and UN-Women, 2013).